

Anmeldelser

Bogen om svensk folkemusik

af Hans Peter Larsen

Jan Ling, Märta Ramsten og Gunnar Ternhag (red.):

Folkmusikboken.

Bokförlaget Prisma, Stockholm, 1980.

Pris ca. 200 sv.kr.

Det er en herlig klods af en bog, som foreligger her – 346 store svenske sider med masser af billeder og nodeeksempler. Den væsentligste indvending, man kan rejse mod bogen, er faktisk prisen, som i danske boghandler nok vil snige sig op i nærheden af de 350 kr. Men man får meget for pengene, selv om den høje pris nok vil forhindre bogen i at få den udbredelse, den fortjener.

Bogen henvender sig til alle, der seriøst interesserer sig for musikalsk folkekultur, og det kræver ingen særlig ekspertviden at tilegne sig den – men selvfølgelig er det rart at kunne synge eller spille de mange nodeeksempler i bogen. Man skal dog være klar over, at det ikke er en spille- eller sangbog med svensk folkemusik, man får. Bogen præsenterer i overskuelig form resultaterne af mange års forskning i svensk folkemusik, men den er så tilgængelig i sin form, at der ikke er noget at betænke sig på, hvis man ellers tør binde an med det svenske.

Et lydmateriale, der illustrerer den musik, der omtales i bogen, kan man finde på de over 20 plader med fyldige ledsagehæfter, som i de senere år er blevet udgivet af Svenskt Visarkiv og Sveriges Radio på plademærket Caprice, og en fyldig diskografi findes bag i bogen.

Folkmusikboken vil i de kommende år uomtvistelig komme til at stå som bogen om svensk folkemusik – det sted, hvor man naturligt starter, og hvorfra man via kildeangivelser, bibliografier og fortegnelser over trykte folkemusikudgaver kan arbejde videre med sine eventuelle specialinteresser. Man kan ikke nok som beklage, at vi ikke har en tilsvarende bog (og pladeserie) på dansk; den mangler i allerhøjeste grad som arbejdsredskab, inspirationskilde og diskussionsgrundlag for de mange, der ud fra forskellige forudsætninger og observans interesserer sig for dansk musikalsk folkekultur.

Udgangspunktet for Folkmusikboken har været Jan Lings bog »Svensk folkemusik« fra 1962, som har været flittigt brugt i Sverige og genoptrykt i flere oplag. Oprindelig var Folkmusikboken bare tænkt som en revision og udvidelse af Lings gamle bog, men der er kommet en helt ny bog ud af det. 9 svenske folkemusikspecialister har skrevet hvert sit kapitel, og bogen fremtræder som en ret løs antologi af de forskellige forfatteres bidrag. Og det er egentlig befriende, at bogen ikke er strammere redigeret. Som den fremtræder nu, får man i forfatterens personlige stil en række oplysninger serveret i flere forskellige sammenhænge, hvad der kun virker perspektiverende under læsningen. De sider, der kunne være sparet ved en stram redigering, havde gjort bogen kedeligere – og der er alligevel enhed

over den. Den forener to metodiske indfaldsvikler: en systematisk, hvor folkemusikkens forskellige områder er behandlet hver for sig, og en historisk, der sætter sig igennem i en kronologisk gennemgang af de fleste af emneområderne.

Jan Ling (prof. i musikvidenskab), har skrevet bogens første kapitel om *folkemusikkens historie og ideologi*, og det giver perspektiv til de senere mere emne- og fakta-orienterede kapitler. Ling slår i sin præcisering af begrebet folkemusikkens klassebundne karakter fast: »...vi anvender oss i dag av begreppet »folkemusik« för att beteckna en musikkultur i ett avgränsat socialskikt från medeltid fram till modern tid«, og han beskriver den ideologi, der har præget de dannede klassers forhold til folkets musik fra middelalderen og frem til vort århundrede. I 1600-tallet startede så småt jagten på spillere og sangere som bærere af interessante musikalske relikter fra fortiden, en ideologisk holdning, som har præget forskningen frem til dette århundrede – og allerede dengang mente man at være ude i den 11. time for at redde levnene fra fortiden. I 1700-tallets hyrdesværmeriske adelsmiljø får folkemusikken sin plads som eksotisk-idyllisk tidsfordriv, men det er først i 1800-tallet, at den store folkemusikinteresse opstår i Sverige som i Danmark. Indsamlingerne kommer for alvor i gang, og den holdning, der præger arbejdet er stadig den antikvariske. Man uddrager af sangernes repertoire kun de gamle ballader »från forntiden«. De nyere viser er mest »draffel och uselheter«, og for sangernes person og miljø interesserer man sig ikke meget. Den vigtigste drivkraft i indsamlingsarbejdet var at redde den kulturelle arv og i national og æstetisk iklædning videregive den til samtiden og kommende generationer – og det sker i form af nydelige klaverudsættelser til det musikforbrugende borgerskab.

Størst plads vier Ling til omtalen af ideologien i den organiserede folkemusikbevægelse, der begynder at tage form omkring århundredeskiftet på et tidspunkt, hvor musikken er ved at forsvinde som et organisk element i landbefolkningens liv. Fra at være en helt selvfølgelig ting i hverdag og fest bliver musikken nu noget, man bevidst vil værne om, og som man må organisere sig for at få til at leve videre. Det er de selvejende bønder, der som klasse først og fremmest formidler denne overgang fra funktionel folkemusik til folkelig musikbevægelse – kraftigt støttet af folkemusikinteresserede personer fra middel- og overklassen. Lings gennemgang af ideologien i folkemusikbevægelsen er spændende læsning. Ideologien blev især

formuleret af akademikerne (bl.a. i tidsskriftet *Hembygden*, som udkommer fra 1921), men den kom også til at præge musikerne i folkemusikbevægelsen. Ideologien havde svenskhedens bevarelse og udvikling højt i sit program, og den rettede sig mod den udenlandske massekultur, som især efter 1. verdenskrig satte sit præg på Sverige. Det var først og fremmest jazzen, der var den store anstødssten, og i *Hembygden* blev fingrene ikke lagt imellem: »...En sådan pest måste stävjas, om det också vore på bekostnad av den frihet, vår demokrati satt i högsätet«, skriver en af ideologerne. Folkemusikbevægelsen var i sin selvforståelse apolitisk, men i det politiske billede i 30'erne har Ling ikke svært ved med citater fra *Hembygden* at dokumentere tendenserne til antikommunisme, racisme og fascination af nazismens kultursyn. Ling fører sit ideologikapitel frem til i dag og strejfer en række af de emner, som behandles udførligt senere i bogen.

Gunnar Ternhag (arkivar ved Dalarnas museum) skriver over 20 sider om *folkemusikkens kilder* – altså den historiske dokumentation af folkemusikken og dens mennesker, som forskerne har at arbejde med. I den ældre ende af historien flyder kilderne sparsomt, og de er næsten alle indirekte. Billeder og nogle få bevarede instrumenter kan sige lidt om, hvordan man spillede, og litterære henvisninger og historiske dokumenter viser lidt om musikens sammenhænge. Oplysningerne om folkets musik i ældre tid kommer i næsten alle tilfælde fra udenforstående personer, og ikke fra dem, der selv deltog i sangen og musikken. De første nedskrevne melodier stammer fra 1500-tallet, men det er først fra 1800-tallet, at kilderne flyder rigere fra det store indsamlingsarbejde, der fandt sted ved folk som Frederik Rääf, A.A. Afzelius og Richard Dybeck. De første folkeviser-udgaver ser dagens lys ligesom i Danmark, og fra århundredets midte intensiveres indsamlingsarbejdet og bliver i stigende grad institutionaliseret. En interessant skikkelse er August Bondeson (1854–1906), der som den første i sin Visbok fra 1903 præsenterer sine viseoptegnelser opstillet efter sangene med markering af deres hjemsted og erhverv. Det var ikke tilfældet i de tidligere udgivelser, der var præget af den romantiske idé om den anonyme vise båret af den skabende folkesjæl. Interessen for traditionsbærerne videreføres i den største og vigtigste kildepublikation i svensk folkemusik, *Svenska Låtar*, der udkom fra 1922–40 (startet af Nils Andersson), og som end for end præsenterer de

enkelte spillemænd og deres repertoire. Det er et værk, som vi helt mangler sidestykke til i Danmark.

Den klingende folkemusik, som den kan høres i dag hos traditionsbærerne, skal man ifølge Ternhag omgås med varsomhed som kildemateriale til folkemusikkens *historie* – man ved fra dette århundredets lyddokumentation, hvor meget en sang eller en spillemandsmelodi kan ændre sig bare i et enkelt overleveringsled. Men indspildningerne har selvfølgelig betydet enormt meget både som forskningsobjekt og for den almene folkemusikinteresse – her er jo musikken som sig selv, og ikke formidlet i en mere eller mindre tvivlsom notation.

Anna Johnson (musikforsker ved Uppsalas Universitet) skriver i et dejligt bredt kapitel om et urgammelt lag i svensk folkemusik – *fäbodarnas (sæternes) sang og musik*. Med de ændrede produktionsforhold i landbruget er fäbodarnas betydning fra o.1900 blevet stadig mindre, og i dag er de næsten væk, og med dem et særegent musikalsk kommunikations-sprog mellem mennesker og mellem mennesker og dyr. Efter en grundig beskrivelse af livsforholdene på fäboden og sanges funktion i det daglige arbejde, bringer Anna Johnson en række af lokke- og kommunikationsråbene i grafisk notation foretaget af den elektroniske melodiskriver MONA på Uppsalas universitet. Disse grafer vil nok forekomme mange tekniske og uvante, men de illustrerer faktisk fint denne helt specielle sangstil, som kun yderst vanskeligt lader sig fæste til nodepapiret.

Märta Ramsten (arkivar ved Svenskt Visarkiv), skriver om *den folkelige visesang*, og i dette viserepertoire er der meget tydelige paralleller til den danske folkelige visesang. Märta Ramsten tager sit udgangspunkt i viserepertoiret hos Sveriges tre største traditionsbærere i dette århundrede, alle kvinder: Lena Larsson fra Gullö nord for Göteborg, Ulrika Lindholm fra Raukasjön i Jämtland, og Svea Jansson fra Nötö i Åbolands skærgård. Dele af de tre kvinders kæmperepertoire kan man høre på de tre plader med dem, der er udsendt af Caprice indenfor de sidste par år. De tre kvinders repertoire er præget af deres forskellige baggrund og livsbetingelser, men samtidig er der mange lighedspunkter. Alle de kategorier, som vise-forskerne inddeler den folkelige visesang i, er repræsenteret hos alle tre sangersker, og alle tre synger de endnu her i det 20. årh. middelalderballader i levende tradition. Men langt hovedparten af deres viser stammer fra forrige århundrede og spænder lige fra lyriske kærlighedsviser til sømandsviser, drikke-

viser og åndelige sange – mange af dem har cirkuleret som skillingstryk. Svea Jansson (f.1904), er den eneste af de tre, som stadig lever, og hendes repertoire er enormt – over 1000 viser er der indspillet med hende, de fleste af Matts Arnberg fra Sveriges Radio. Gennem et langt liv har hun suget til sig af viser, hun syntes om, – og viser, som direkte kan føres tilbage til 1700-tallet, synger hun side om side med revyviser fra 30-erne. Da Svenskt Visarkiv sidste gang besøgte hende, indsang hun »Här kommer Pippi Långstrump!«

Efter at have introduceret de forskellige visetyper gennem de tre store visesangerskers repertoire, slutter Märta Ramsten sit kapitel med en kronologisk historisk gennemgang af den folkelige vise- og salmesang i Sverige.

Bogens kapitel 5 (af Birgit Kjellström, lektor ved Musikmuseet, Stockholm), handler om *folkemusikkens instrumenter* – det er en over 50 sider lang artikel, der bringer os fra fäbodarnas barklur og dyrehorn over violin og nyckelharpa frem til harmonikaens forkætrede indtog i svensk folkemusik med den begyndende industrialisme.

Rigmor Sylvé (etnolog ved Folklivsarkivet i Lund), skriver om *musikken ved livets og årets højtider* – beskriver altså de traditionelle sammenhænge, som folkemusikken indgik i i det gamle bondesamfund. Også her kan man finde mange paralleller til danske forhold. Spillemanden var som herhjemme en uundværlig skikkelse ved festerne, ja, selv ved begravelser hændte det, at man efter gravøllet fik sig en svingom på loen.

Og netop *spillemandsmusikken* har selvfølgelig fået sit selvstændige kapitel i bogen. Gunnar Ermedahl (musikforsker ved Uppsalas Universitet), følger spillemanden og hans musik fra middelalderen og frem til idag. En stor del af det nuværende svenske spillemandsrepertoire har mere eller mindre direkte sin oprindelse i 1700-tallet, og som i den danske spillemandsmusik har mange stilelementer fra herskabets kunstmusik fundet vej ind i den folkelige spillemandsmusik – de fines danse (polonæse/polska, menuet), blev jo også efterlignet af bønderne. Fra 1800-tallets midte fortrænges disse danse og deres musik gradvist af nye danse, der kommer til fra Tyskland (polka, galop, schottis m.fl.). Samværnformerne ændres med det traditionelle bondesamfunds opløsning, og spillemændene indretter repertoiret efter tidens udefra kommende, skiftende dansemoder. Men samtidig sætter indsamlingsarbejdet og konserveringsbestræbelserne ind. Fra mid-

ten af 1800-tallet løsrives spillemandsmusikken gradvist fra *dansefunktionen* og begynder at leve sit eget liv – den bliver til en musikalsk *genre*. Ermedahl ser spillemandsmusikkens æstetisering som et resultat af en frugtbar vekselvirkning mellem de akademiske folkeopdrageres ønske om at bevare den gamle, gode og nationale musik og mange spillemænds »bondekonservative« fastholden ved en gammel musikalsk tradition i en tid, hvor landsbyen og de gamle samværsformer er i opløsning. Selvtændiggørelsen af spillemandsmusikken styrkes yderligere ved spillemandsbevægelsens organisering fra begyndelsen af det 20. årh. Den antikvariske interesse for spillemandsmusikken både hos spillemænd og forskere, møder vi også i Danmark, men her går spillemandsmusikken alligevel over i det 20. århundredes dansemusik uden at »frigøres« og æstetiseres – den bliver ikke som i Sverige til en slags kunstmusikalsk genre. Den traditionelle spillemandsmusik sygner hen i Danmark, medens den lever videre i nye former og funktioner i Sverige.

Ermedahl redegør i sit kapitel for forskellige stiltræk ved den svenske spillemandsmusik, specielt polskorne, men den specielt interesserede må søge forgæves efter en mere indgående behandling af spillemandsmusikkens stil og struktur og forskellene mellem de vigtige lokal-traditioner.

I det store kap. 8 gennemgår Ville Roempke (folkemusikforsker og aktiv spillemænd) »*spelmansrörelsens*« og den organiserede folkemusikbevægelses udvikling og betydning i dette århundrede. Spillemandsmusikken er omplantet fra loens dansegulv til spillemandsstævnernes tribuner, og det bliver i stigende grad de nye mellemlag, der udøver og forbruger musikken. Roempke følger spillemandsmusikken ind i den kommunale musikundervisning og undervisningsinstitutionerne og tegner detaljerigt det forløb, der har gjort spillemandsmusikken til en massebevægelse i Sverige.

Musikprofessoren Ingmar Bengtsson redegør i et kort kapitel for *notationen af folkemusik*, både den nodemæssige og de forskellige alternative elektroniske registreringer. Kapitlet er som det eneste i bogen fagteknisk, men det kan være til gavn for alle, der har brug for at notere folkemusik til forskellige formål.

Endelig gennemgår bogens tre redaktører i et kort afsluttende kapitel de sidste hundrede års svenske *forskningshistorie* på folkemusikkens område.

Ann-Marie Ohlsson har fungeret som dansefagkyndig kon-

sulent ved bogen, men det er nu ikke mange ord, der er ofret på dansen. Indtil dette århundredets begyndelse, har dansen været et væsentligt element i den musikalske folkekultur, og en af de få mangler ved bogen er, at Ann-Marie Ohlsson eller en anden danseekspert ikke har fået mulighed for at bidrage med et kapitel om folkedansens historie i Sverige.

Som det fremgår af de fine titler på Folkemusikbokens forfattere, er det endnu en gang de akademiske forskere, der i det trykte medium har formidlet folkemusikken. Men denne bog er ikke for forskernes sluttende kredse, den kan i høj grad bruges af de aktive i folkemusikmiljøet. Og musikkens egne folk kommer os også i møde i bogens mange citater fra arkivoptegnelser og interviewer med traditionsbærerne, og i et appendix fortæller Dala-spillemanden Knis Karl Aronsson om sin musikalske opvækst og læretid og om sit senere virke som lærer og organisator indenfor spillemandsbevægelsen.

Bogen til enhver percussionfreak

af Peter Seebach

Birger Sulsbrück: Latinamerikansk percussion. Rytmer og rytmeinstrumenter fra Cuba og Brasilien. Den Rytmiske Aftenskoles Forlag 1980. 183 s., kr. 98,00. Tre kassettebånd kr. 35,00.

Der er her tale om et digert værk på 180 sider samt 3 kassettebånd, hvor trommeslageren, percussionisten og underviseren Birger »Krølle« Sulsbrück, har samlet sine undervisningsmaterialer fra de sidste 4-5 års virksomhed som en af landets omflakkende instruktører i »rytmisk musik«. Det er et udvalg af de mest grundlæggende ting fra originalt cubansk og brasiliansk percussionspil samt en meget kort indføring i Trinidads Calypso. Alt i alt et stort, flot og imponerende grundigt ordnet materiale.